

kopisa, a to znači, kako Dain ispravno kaže, publicirati tekst, a ne izdati ga. Ili se opet izdavači strogo ograničuju na to, da registričaju rukopisne varijante i unaprijed se odriču svake kritike i niti ne pokušavaju prodrijeti bliže do originalnog teksta samog autora.

U takvoj situaciji Dainova knjiga znači nesumnjivo korak naprijed. On odustaje od toga, da matematičkom „eliminatio codicum“ prodire do sve starijih etapa tradicije, jer dobro zna, da mehaničkog umnožavanja rukopisa gotovo nikada nije ni bilo. On zato polazi drugim putem: Na prvom je mjestu potrebno potanko istražiti historiju antičke i srednjovjekovne knjige, jer tek dobro poznavanje materijalnih uvjeta rukopisne tradicije omogućuje nam ispravan stav prema rukopisnom tekstu, koji je došao do nas. Osim toga Dain sasvim minuciozno ispituje historiju teksta i sve mnogobrojne faktore, koji su na nju utjecali. Jer tek ako posnajemo sve peripetije, kroz koje je rukopisna tradicija nekog djela prošla, sve opasnosti, kojima je bila izvrgnuta, sve mogućnosti, da bude iskrivljena ili svijesno falsificirana, moći ćemo ispravno suditi o pojedinoj varijanti i imat ćemo mogućnosti, da s priličnom vjerojatnosti uspostavimo prvobitni tekst.

Što se tiče izrade kritičnog izdanja, ono se po Dainu temelji u prvom redu na općoj slici, što smo je detaljnim proučavanjem općih i posebnih prilika dobili o tradiciji teksta, koji se izdaje. Pri tom se naravno ne će provoditi „eliminatio codicum“ nego samo „eliminatio lectionum“, jer i codices recentiores i deteriores mogu donijeti koju staru pa i antičku varijantu, koja se u glavnoj struji tradicije izgubila. Prema tome treba svaku varia lectio razmatrati za sebe, a razna stemmata mogu pomoći samo uvjetno i ako se oprezno upotrebjavaju.

Kao najvrednije crte Dainove knjige treba istaći, da je on posve svjestan kompleksnosti procesa rukopisne tradicije i da potpuno napušta mehanicističke teorije kritike teksta XIX. st, a da pri tom ne rezignira nego nastoji, da dijalektički historijski proces zahvati adekvatnom teorijom. Toj njegovoj teoriji međutim fali cjelovitost, i Dainov je postupak razbijen u mozaik sitnih detaljnih spoznaja bez pravog jedinstvenog pogleda. Prema raznolikosti pojave, koja se proučava, mora naravno i metoda biti raznolika i gipka, ali je potrebno, da ta raznolikost bude metodički jedinstvena s dosljedno provedenom osnovnom strukturom. Zato Dainova knjiga ne daje potpuno rješenje problema niti pruža kritici teksta zaokruženu teoretsku metodologiju, koja joj je potrebna. To je metodološki samo jedan, iako vrlo značajan korak naprijed, a koliko i to u praksi znači, pokazuju izdanja, što ih je u posljednje vrijeme dao sam Dain i krug njegovih učenika.

R. Katičić, Zagreb.

Д-р МИЛОШ Н. БУРИЋ, *Историја старих Грка до смрти Александра Македонског у одабраним изворима*, Научна књига, Београд 1955.

Ова књига је од велике користи за оне који не познају хеленски језик, а желели би да употпуне своје знање из историје старе Хеладе. Она претставља хронолошки сређене изводе из дела старих хеленских аутора који су сложени у целину, те тако донекле претстављају историју старе Хеладе написану од стране самих Хелена.

Подела материјала на седам поглавља извршена је по најважнијим периодима хеленске историје.

I За почетак историског периода Спарте, имајући на расположењу фрагментарне или готово никакве савремене изворе, аутор се послужио Херодотом, Плутархом и Паусанијом. За унутрашње прилике у Спарти класичког периода дата су одабрана поглавља из Плутархове биографије Ликурга, чија политичка активност чини прве стране унутрашње историје Спарте. Њено спољашње ширење на рачун Месеније, Арга и Тереје дато је у одломцима из Паусаније кога допуњују неколико поглавља из Херодота.

II У другом одељку, који се односи на ране дане атинске историје највише је коришћен Аристотел, затим Плутарх који се не може обићи у осветљавању чувених личности антике и Херодот, који својим делом обухвата све догађаје онога времена вредне помена, како политичке, тако и културне историје. За илустрацију Солонова рада, коме је у овом поглављу дато највише простора, дати су и одломци из његових елегија забележених у Аристотела и Плутарха. Друга социјална револуција, Клистенова реформа за коју се могу наћи подаци и код Аристотела, приказана је поглављима из Херодота, у кога додуше има мање говора о самој реформи, али је опширније дата интервенција Лакедемоњана у време протеривања тирана. То је учињено, било зато што је Аристотел у овом поглављу често навођен или зато што аутор касније делимично наводи та поглавља из Атинског устава када говори о остракизму (поглавље о персиским ратовима). У навођењу Херодота, међутим, пошто је из излагања изостављено шест глава, настаје у излагању мала забуна ко је био главна личност у тим догађајима: Клистен из Сикиона или Клистен из Атине. Херодот у наведеној 63-ој глави V књиге говори о Клистену из Атине, па то разлагање наставља тек у 69-ој у којој се прва реченица не односи на излагање у 63-ој него на поглавља између која се односе на Клистена из Сикиона. То је требало или нагласити у белешци испод текста или изоставити реченицу која ствара нејасност.

III Пошто је предмет Херодотове историје опис Хеленско-персиских ратова, сасвим је разумљиво да је овај период осветљен највећим делом одломцима из његове историје, а допуњен сведочанствима песника (одломак из Есхилових *Персијанаца*).

Будући да је из Херодотова излагања избачено све оно што се не односи на саме догађаје, извесни одломци дају само преглед најважнијих момената у сукобу између Истока и Запада, на чије се узроке Милош Ђурић у више својих радова освртао.

IV Четврти одељак испуњен биографијама Аристиде и Темистокла осветљава не само период атичке хегемоније после победа над варварима и стварање атинског поморског савеза, него и оним поглављима која се односе на став Аристиде према Милтијаду, допуњују оно што је раније наведено о Маратонској бици. Периклу, који својим радом испуњава овај период посвећено је око десет страница из Плутархова дела.

V Период Пелопонеског рата приказан је сведочанствима Тукидида који, премда је припадао једној од зараћених страна, успео да сачува потпуну објективност у описивању историских збивања. Интересантно је да историско дело Тукидида, чије закључке и оцене готово без резерве усвајамо, ни до данас није преведено на српски језик, тако да та најбоља монографија о Пелопонеском рату, ненадмашна не само у старини него и до данас, остаје доступна само малом броју зналаца хеленског језика.

Дати одломке из Тукидида, а сачувати континуитет у излагању готово је немогуће, јер се из његове историје не да ништа изоставити, а да се не осети да то недостаје у његову сажетом излагању. Обзиром на ограничен простор у књизи Милош Ђурић дао је само она места, која се односе на најважније моменте у том сукобу као што су: значај, важност и главни узрок Пелопонеског рата, куга у Атини, пропаст Атинске војске на Сицилији. Од сведочанстава и беседа из Тукидидова дела наведена је карактеристика Перикла и његова чувена надгробна беседа, коју изоставити значило би не дати читаоцима оно што је као најлепше класична проза оставила.

VI Овај одељак обухвата период опадања хеленских држава који се завршава губитком слободе, период у коме се само зачас уздиже Теба, да би се и она после смрти Епаминонде угасила. Терор Тридесеторице, интервенција Спарте као врховне силе — то су дога-

ђаји који на страницама Аристотела, Лисије, Плутарха и Ксенофонта испуњавају последње деценије хеленске слободе.

Период македонског освајања, који је обухваћен седмим поглављем почиње на крају шестог одељка оним одломцима, који се односе на живот и рад Демостена чији је животни пут као одјек македонског освајања Хеладе.

VII На крају Плутарх који даје Александра као личност и Аријан са описима свих Александрових битака од Граника до Индије, завршавају овај избор из најважнијих извора за историју Хеладе.

Постићи целину одломцима из разних писаца, избећи понављања и дати догађајима онај ток којим су се заиста и збили, без обзира на сву разбацаност материјала како код разних писаца, тако и у делима једног истог аутора — то је посао који поред труда захтева и одлично познавање материјала. Тај циљ је постигнут, тако да целину готово nigде не ремети неповезаност и понављање.

У свом избору аутор се руководио не само оним што је с историске тачке гледишта важно, него што је и са уметничке вредно помена. Он наводи оно шта кажу стари писци уздржавајући се од сваког коментара, што је сасвим на месту обзиром на намену књиге. Као помоћ читаоцу дате су на крају књиге кратке белешке о писцима, а за боље упознавање старих аутора, за стварање критичког става према њима, постоји већ опширна *Историја хеленске књижевности* од истог писца изашла пре неколико година.

Мирослава Мирковић, Београд.

ВЕСТНИК ДРЕВНЕЙ ИСТОРИИ — Издање Академије Наука СССР, 1955 (I—IV).

У *Вестнику Древней Истории* совјетска историска наука има свој једини часопис за питања Историје Старог века. Часопис, који излази од 1938 год. (са прекидом за време рата од 1940—1946), стекао је угледно место међу историским публикацијама СССР-а.

Совјетске историчаре највише интересује социјално-економски поредак у земљама Старог века, положај непосредног произвођача, историја класне борбе и историја производње. Кратак преглед онога што се у тој области урадило у овом часопису дат је у уводном чланку за 1955 год. (бр. I, стр. 3), а недостаци и у вези с тим смер будућег рада изнети су у уводном чланку *Резултати дискусије аутора и читаоца ВДИ*. Овај чланак је интересант и због предлога филолога да се у часопису да више места језичком материјалу и указивања на потребу стварања кадра филолога (бр. III, стр. 3).

Прилична пажња у бројевима ВДИ за 1955 год. посвећена је проблемима Старог Истока. Ту њих интересују иста она питања као и у историји старе Хеладе и Рима: питање производних односа и положај непосредног произвођача.

Проблем земљишне својине у Међуречју у најстаријем историском периоду обрађује И. М. Дјаконов, ауторитет у совјетској науци за питања старих Сумера. У свом чланку *Куло-продаја земље у најстаријих Сумера и питање сумерске ошћинне* (бр. IV, стр. 10), полазећи од података у документима XXVIII—XXIV века који обухватају период пре стварања робовласничких односа, аутор сматра нетачним мишљење створено на западу да је храмовна земља истоветна са градско-државном. На основу докумената о купо-продаји земље он реконструише прелаз земљишта у приватни посед, што доводи до цветања приватне својине у II миленијуму пре н. ере.

Привредних односа Египта дотиче се чланак И. М. Лурје-а *Робови — имаоци храмове земље* (бр. I, стр. 16). Разматрајући податке